

Handläggare
William Stepp
Telefon 08-508 27 508**Till**
Stadsbyggnadsnämnden

Startpromemoria för planläggning av Mars och Vulcanus 1 i stadsdelen Gamla stan (kontor)

Förslag till beslut

Stadsbyggnadsnämnden beslutar att planarbete påbörjas.

Anette Scheibe Lorentzi

Stadsbyggnadsdirektör

Monika Joelsson

Avdelningschef

Anna Lina Axelsson

Enhetschef

Sammanfattning

Detaljplanens syfte är att säkerställa behovet av säkerhet och ändamålsenlighet för Sveriges riksdags lokaler och samtidigt skydda de höga kulturvärdena på platsen. Den huvudsakliga avvägningen står mellan intresset av att kunna bedriva pågående verksamhet och det kulturhistoriska intresset av att inte förvanska den befintliga byggnaden.

Med syfte att öka tillgängligheten och säkerheten har fastighetsägaren ansökt om och fått bygglov för en tillbyggnad av aktuell fastighet. Bygglovet har upphävts av Mark- och miljööverdomstolen. Domstolen fann att aktuell tillbyggnad strider mot förvanskningförbudet i plan- och bygglagen och därmed också gällande detaljplan. Av domen framgår att detaljplanen inte ger utrymme för avvägning mellan det kulturhistoriska värdet av byggnaden som sådan och värdet av Riksdagens fortsatta användning av den samma. Fastigheten Mars och Vulcanus 1 ägs av Staten, Riksdagsförvaltningen.

Stadsbyggnadskontoret är positivt till att i planarbetet utreda förutsättningarna för att skydda de synnerligen höga kulturvärdena på platsen och samtidigt säkerställa byggnadens fortsatta användning.

Kontoret föreslår att stadsbyggnadsnämnden beslutar att påbörja planarbete.

StadsbyggnadskontoretFleminggatan 4
Box 8314
104 20 Stockholm
Telefon 08-508 27 300
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se
stockholm.se

Utlåtande

Syfte

Detaljplanens syfte är att säkerställa behovet av säkerhet och ändamålsenlighet för Sveriges riksdags lokaler och samtidigt skydda de höga kulturvärdena på platsen.

Den huvudsakliga avvägningen står mellan intresset av att kunna bedriva pågående verksamhet inom fastigheten med tillhörande säkerhetskrav och intresset av att aktuell tillbyggnad eller andra åtgärder inte verkar förvanskande.

Bakgrund

Plandata

Kvarteret Mars och Vulcanus vetter mot Norrström och ligger i Gamla stan och rikets maktcentra. I dess direkta närhet ligger Riksdagshuset, Slottet, Bondeska palatset och Riddarhuset. Planområdet omfattar cirka 5000 kvadratmeter.

Karta som visar planområdets ungefärliga läge med svart cirkel.

Pågående detaljplaner i området

I planområdets närhet pågår planarbete för Rådstugan 1 med syfte att möjliggöra ett bevarande av börshusets kulturhistoriska värden och att utveckla dessa, både interiört och exteriört, dnr 2012-13703. Detaljplanen var på samråd under 2014. Mot Strömmen pågår Skeppsbrokajen Tullhus 1-3, ett planärende, dnr 2015-20635, med syfte att bekräfta pågående användning och långsiktigt bevarande av tullhusen. Detaljplanen var på samråd under 2019. Norr om planområdet pågår planärende Norrström 2, dnr 2018-00426, vars syfte är att pröva ombyggnad och tillbyggnad av Kungliga Operan

med utgångspunkt i befintlig byggnads karaktärsdrag och förhållande till den omgivande staden. Detaljplanen startades 2018.

Gällande detaljplaner

För fastigheten gäller detaljplan P2005-01646 som fick laga kraft 2006. Fastigheten är markerad med ett Q, användning ska anpassas till byggnadens kulturhistoriska värde. Byggnaden får inte rivas. Ny byggnad får endast uppföras med i huvudsak samma omfattning som ansluter till den kulturhistoriska miljön endast om befintlig byggnad till väsentlig del skadats i våda. Ingen genomförandetid återstår.

Markägoförhållanden

Mars och Vulcanus 1 ägs av Staten, Riksdagsförvaltningen.

Relaterade beslut och styrande dokument

Den 23 maj 2019 fattade stadsbyggnadsnämnden beslut om bygglov (dnr 2018-16576) för en tillbyggnad på ledamotshuset i Gamla stan. Den aktuella tillbyggnaden innebär att Västra gården mot Rådhusgränd går från ett öppet rum till en sluten innergård. Motivet bakom tillbyggnaden är efterfrågan av mötesrum och av säkerhetsskäl säkerställa byggnadens användbarhet utifrån nuvarande nyttjande. Kontoret bedömde tillbyggnaden som planenlig och nämnden fattade beslut i enlighet med kontoret.

Bygglovet överklagades av Samfundet S:t Erik. Länsstyrelsen och Mark- och miljödomstolen delade stadens bedömning. Den 10 november 2021 upphävdes bygglovet genom dom i Mark- och miljööverdomstolen. Domstolen fann med stöd i Riksantikvarieämbetets yttrande i ärendet att aktuell tillbyggnad strider mot förvanskingsförbudet 8 kap. 13 § PBL.

Domstolen konstaterade också att gällande detaljplan innebär att intresset av att bibehålla ledamotshusets kulturmiljövärden ska ges företräde framför andra intressen, bland annat de säkerhetsintressen som Riksdagsförvaltningen hänvisat till som skäl för tillbyggnaden.

Den aktuella tillbyggnaden är uppförd och del i en större renovering av byggnaden som helhet. Syftet med gällande plan var att förbättra tillgängligheten till byggnaden och samtidigt höja säkerheten och kontrollmöjligheten för in- och utpassering.

Ledamotshuset med Västra gården mot Rådhusgränd innan genomförd tillbyggnad.

Översiktsplan

I översiktsplanen framgår värdet av att Gamla stan och Riddarholmens synnerligen höga kulturhistoriska värden bevaras och att Gamla stan förblir en levande stadsmiljö med en blandning av verksamheter och boende. Stockholm är i sin egenskap av huvudstad Sveriges mest komplexa och mångfacetterade urbana kulturmiljö. Det finns därför ett särskilt ansvar att förvalta och utveckla huvudstaden på ett sätt som stämmer överens med internationella överenskommelser om kulturarv, arkitektur och urbana landskap.

Riksintressen

Planområdet ligger inom ett område som bedöms särskilt kulturhistoriskt värdefullt och är utpekad som värdekärna och ett uttryck för Sveriges maktcentra i enlighet med riksintresset för kulturmiljövården – Stockholms innerstad med Djurgården. Byggnader som ingår i värdekärnor har hög känslighet för förändringar. Det innebär i princip att utpekade byggnader ska bevaras. Huvudfokus i stadens hantering är att särskilt kulturhistoriskt värdefulla byggnader inte får förvanskas och att alla ändringar ska utföras varsamt och med beaktande av värdebärande byggnadsdelar och karaktärsdrag. Samtidigt visar om- och tillbyggnader vid Riksdagshuset och Rådhuset att även byggnader av detta slag kan förändras om det görs med stor omsorg.

Stockholms huvudstadsfunktion är inte specifikt utpekad som riksintresse, men får anses vara av intresse för riket.

Stockholms byggnadsordning

Planområdet ligger inom karaktärsområdet den medeltida staden i byggnadsordningen. Byggnadsordningens vägledningar innefattar bland annat att tillvara eller återskapa kalkputsade fasader, den mättade färgskalan och tidstypiska byggnadsdetaljer som fönster, entréportar och ornamentik vid underhåll och renovering. Ändringar av byggnader, till exempel för att förbättra tillgängligheten, ska utformas så att de är förenliga med de särskilt höga kulturhistoriska värdena.

Nuvarande förhållanden

Markanvändning

Planområdet används idag som kontor för riksdagen och dess ledamöter.

Stadsbild och karaktär

Under 1900-talets början inleddes planer på ett nytt kanslihus på platsen och arkitekttävlingen vanns av Gustaf Clason och Wolter Gahn. Förslaget innebar att samtliga byggnader inom kvarteren Mars och Vulcanus revs med undantag för den nyantika tempelportiken mot Mynttorget. Byggnaden uppfördes under 1920-30-talen. Befintlig byggnad är i sin utformning och volym anpassad till sin omgivning enligt tidens ideal. Den är utformad i enkel nordisk klassicism med inslag från tidens nya funktionalistiska stil. En stilanpassning som förhåller sig till sitt sammanhang för att samspela och hålla ihop stadsbilden.

Västra gården före ombyggnad och uppförande av tillbyggnad. Bild: Riksdagsförvaltningen

Byggnadskomplexet, även känt som ledamotshuset, ingår i en grupp av större byggnader för statens administration och styrning som står samlat vid stränderna runt Helgeandsholmen. Tillsammans med bland annat Bondeska palatset, Riddarhuset och Slottet utgör ledamotshuset en samlad bebyggelsestruktur. Byggnaden består av tre sammanbundna huskroppar som är belägna kring tre gårdar. Västra gården mot Rådhusgränd är numera sluten.

Kulturmiljö

Gamla stan i Stockholm är av riksintresse för kulturmiljövården. Ledamotshusets blåklassning i Stadsmuseets klassificeringskarta innebär att byggnaden har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde.

Strandskydd

Vid ny planläggning återinträder det generella strandskyddet varför det kan bli aktuellt att upphäva strandskyddet inom delar av planområdet. För ett upphävande krävs att själva upphävandet inte strider mot strandskyddets syften och att det föreligger skäl angivna i Miljöbalken kapitel 7, § 18 c–d.

Planförslaget

Förslag som ligger till grund för detaljplanen

Riksdagens byggnader på Helgeandsholmen och i Gamla stan är i behov av renovering. Syftet med ombyggnationen av ledamotshuset är i huvudsak en teknisk upprustning och en förbättring av byggnadens tillgänglighet och säkerhet. Tillbyggnaden är tänkt att möta behovet av mötesrum och flera kontorsrum.

Ledamotshuset uppfördes med publika passager där rotundan och Västra gården var användbara stadsrum. Under 2000-talet stängdes rotundan och huvudentrén av på grund av säkerhetsskäl. För att säkerställa dagens krav på säkerhet behöver resterande publika uterum gränsas av. Tillbyggnaden skapar ytterligare kontorslokaler och omvandlar Västra gården till en sluten innergård.

Arkitektonisk idé

Tillbyggnaden är väl anpassad till sin omgivning och befintlig byggnad. Huvudsakligen är fasaden utförd i puts, likt huvudbyggnaden, med sockel i grå granit. Taket är klätt i förpatinerad kopparplåt. Fasaddetaljer, fönsteromfattning och nedre plan mot gård i gotländsk kalksten. Fönster är utförda i trä i en mörkgrön kulör.

Nuvarande situation med uppförd tillbyggnad. Hörsal i bottenvåning mot gården. Bild: Riksdagsförvaltningen

Tillbyggnaden är något indragen vilket gör att befintlig kvartersstruktur fortfarande kan uppfattas och tillåter att befintliga flyglars fasaddetaljer kan fortsätta över hörn. Den nya byggnaden bedöms väl avvägd i balansen mellan anpassning till det befintliga och avläsbar som ett nytt tillägg.

Rådhusgränd före tillbyggnaden. Bild: Riksdagsförvaltningen

Rådhusgränd efter tillbyggnad. Bild: riksdagsförvaltningen

Planförslagets konsekvenser

Näringsliv

Planförslaget innebär fler arbetsplatser i Gamla Stan och tillbyggnaden är för Riksdagen av stort värde ur ett arbetsmiljöperspektiv.

Trygghet

Tillbyggnaden innebär fler fönster mot den relativt smala Rådhusgränd vilket bedöms fördelaktigt ur ett trygghetsperspektiv.

Jämställdhet

Planförslaget innebär inga särskilda konsekvenser ur ett jämställdhetsperspektiv.

Kulturmiljö i en växande stad

Riksantikvarieämbetet bedömer i sitt yttrande till Mark- och miljööverdomstolen att den föreslagna tillbyggnaden inte medför påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljövården Stockholms innerstad med Djurgården. Kontoret delar denna bedömning.

Mark- och miljööverdomstolen gör med stöd i Riksantikvarieämbetets yttrande bedömningen att aktuell tillbyggnad står i strid med förvanskningsförbudet i 8 kap. 13 § PBL.

Planprocess

Process

Planarbetet avses att bedrivas med standardförfarande. Nästa tillfälle som ärendet ska redovisas för stadsbyggnadsnämnden blir vid redovisning inför nytt ställningstagande efter plansamrådet.

Undersökning av betydande miljöpåverkan

Stadsbyggnadskontoret bedömer att detaljplanens genomförande inte kan antas medföra sådan betydande miljöpåverkan som avses i 6 kap. Miljöbalken att en miljöbedömning behöver göras.

Tidplan

Under förutsättning att erforderligt underlag för detaljplanens framtagande levereras enligt uppsatt projekttidplan, samt att det under planprocessen inte tillkommer nya omständigheter som inte kunnat förutses, bedöms följande tidplan kunna realiseras:

Start-PM - augusti 2022

Samråd - november 2023

Granskning - augusti 2024

Antagande SBN - december 2024

Planavtal

Planavtal ska tecknas med byggaktören för att täcka kontorets kostnader i samband med upprättande av detaljplanen.

Stadsbyggnadskontorets sammanvägda ställningstagande

Stadsbyggnadskontorets ser positivt på att i ett planarbete utreda förutsättningarna för att skydda de synnerligen höga kulturvärdena på platsen och samtidigt säkerställa byggnadens fortsatta användning. Ett planarbete kan i förhållande till tidigare bygglovsärende innehålla en mer omfattande prövning av motstridiga intressen. Den huvudsakliga avvägningen står mellan intresset av att kunna bedriva pågående verksamhet inom fastigheten med tillhörande säkerhetskrav och intresset av att aktuell tillbyggnad eller andra åtgärder inte verkar förvanskande. Kontoret avser utifrån detaljplanarbetets syfte välja lämplig väg framåt i fråga om process. Ändring av detaljplan kan användas för att anpassa detaljplaner till nya förhållanden.

Stadsbyggnadskontoret föreslår att stadsbyggnadsnämnden beslutar att påbörja planarbete.

SLUT